

М. М. Ієвлєв, А. В. Петраускас, В. І. Тимошенко

АРХЕОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ В м. МАЛИН ЖИТОМИРСЬКОЇ обл. В 2017 р.

У роботі розглянуто результати досліджень багатошарового городища в м. Малині. Протягом більше ніж ста років воно привертає увагу вітчизняних археологів, які проводять на ньому розкопки, а результати польових досліджень малинського городища увійшли до підґрунтя багатьох наукових гіпотез щодо генезису міст. Результати останніх сезонів дозволили відкрити раніше невідомий горизонт слов'янських старожитностей та повернутися до теми раннього формування міст у слов'янському середовищі.

Ключові слова: *городище, місто, розкопки, генезис, Східна Європа.*

У 2017 р. археологічні дослідження в м. Малині проводила Житомирська археологічна експедиція відповідно до договору між міською радою м. Малин та Інститутом археології НАНУ. Роботи проводились за участі студентів державного навчального закладу «Малинський професійний ліцей» під керівництвом С. В. Коваленко.

Було продовжено обстеження прилеглої площі до городища, з метою поточення розповсюдження культурних нашарувань посаду. Обстежувалась ділянка, яка розташована в напрямку на південний схід від дитинця городища. Проводився візуальний огляд поверхні, збір підйомного матеріалу та опитування місцевих мешканців.

На городищі було продовжено роботи по підготовці стратиграфічного перетину дитинця. Проводилась розчистка від дерев та чагарників місця розкопок, зачистка та вибирання заповнення археологічних об'єктів (рис. 1—3).

Під час археологічних розкопок на малинському городищі в польовому сезоні 2016 р. в

напрямку на південний схід від дитинця біля підніжжя високого корінного лівого берега р. Ірша було відзначено розташування невисокої надзаплавної тераси. Вказана тераса має ширину від 10 до 70 м, підвищується на декілька метрів над заплавою і тягнеться впритул до підніжжя корінного берега. Поверхня її значною мірою зайнята деревами і чагарниками, частково, зайнята приватними городами місцевих мешканців. Під час візуального огляду горизонтальних відслонень поверхні у 2016 р. було відзначено декілька фрагментів стінок гончарних посудин, які за своїми ознаками можуть бути співвіднесені із давньоруською та пізньо середньовічною керамікою.

У 2017 р. вказана ділянка обстежувалась візуально протягом весіннього та літнього періодів, а також проводилось опитування власників городів, які передали експедиції знахідки фрагментів гончарного та ліпного посуду. Серед знахідок представлені фрагменти ліпних та гончарних керамічних посудин, які можуть бути датовані періодом з VIII—X, XI—XIII, XV—XVIII ст. Враховуючи розташування безпосередньо поруч дитинця городища і посаду, дану пам'ятку можна розглядати як частину посаду городища. Виявлені знахідки за своїми культурно-хронологічними показниками співвідносяться із датуванням городища і посаду, розташованих на верхньому плато лівого корінного берега р. Ірша. Зафіксовані межі розповсюдження культурного шару обмежуються площею приватних городів з розраною поверхнею, доступною для ефективного збирання підйомного матеріалу. Вірогідно, що реальна площа поширення культурного шару набагато більше. В умовах сильного заліснення поверхні деревами і чагарниками і суціль-

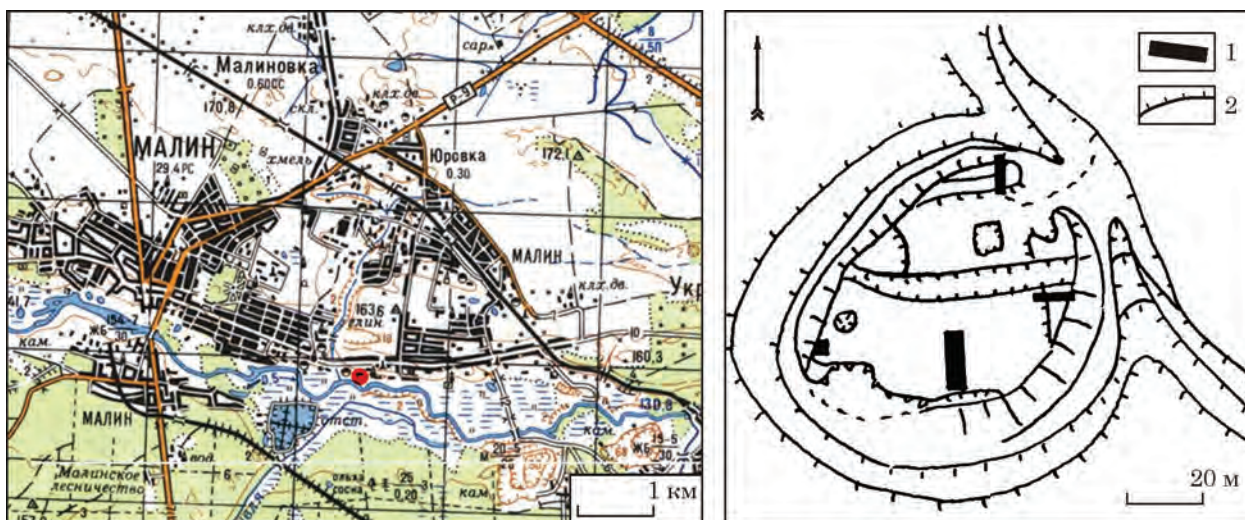

Рис. 1. Місце розташування городища давньоруського та пізньосередньовічного часу в м. Малині та план городища М. П. Кучери

ної задернованості встанови межі поширення культурних нашарувань можливо лише за умови проведення шурфування.

На городищі продовжено підготовку стратиграфічного перетину по лінії схід—захід. Зачищено ділянку на схід від східного краю оборонного рову, виявленого у 2016 р. Під час проведених робіт в культурному шарі виявлено велику кількість знахідок індивідуального та масового характеру, зафіксовано декілька стратиграфічних горизонтів, виявлено і частково досліджено декілька археологічних об'єктів, які потрапили на лінію розрізу.

Розріз південної стінки котловану дитинця городища на довжину понад 70 м дозволив прослідкувати наступні стратиграфічні горизонти. Верхній шар потужністю до 0,1 м сірий майже однорідний гумусований супісок. Не виключено, що він утворився внаслідок використання ділянки дитинця городища під огороди в середині ХХ ст.

Нижче до глибини 0,4—0,5 м залягав шар жовто-сірого суглинку, в якому траплялись поодинокі знахідки початку ХХ ст. Зважаючи на потужність шару та його культурно-хронологічні характеристики, можна припустити, що він являє собою залишки викиду із котловану викопаного для будівництва склада-«маказину». Значні прошарки жовто-коричневої глини, яка тотожна глині материка, вірогідно утворилися після викиду ґрунту з нижньої частини котловану. Вказане припущення, частково підтверджується тим, що об'єкт 1 ХVІІ—ХVІІІ ст. зверху перекривається вказаним шаром.

Під ним знаходився шар чорного гумусованого суглинку із значними включеннями строкатих глин та суглинку потужністю від 0,2 до 0,5 м. За своїм походженням він може бути пов'язаний із утворенням культурних нашарувань пізньосередньовічного періоду функціонування городища ХVІ—ХVІІІ ст., якщо врахувати датування об'єкта 1 — ХVІІ—ХVІІІ ст. Зважаючи на

величезний об'єм земляних робіт під час викопування котловану складу, можна припустити зв'язок із ним формування вказаного шару. Але в такому випадку датування об.1 має бути змінено хоча б до середини ХІХ ст., для чого на сьогоднішній день немає ніяких підстав. У випадку датування шару ХVІ—ХVІІІ ст. його потужність та значні включення материкових глин можна пояснити проведенням значних за обсягом земляних робіт по облаштуванню обороноздатності замка: додаткове ескарпування схилів городища для збільшення стрімкості схилів та вирівнювання майданчика городища.

Описаний шар підстелявся шаром світло-сірого супіска товщиною до 0,45 м. Верхня частина цього шару на окремих ділянках мала більш темне забарвлення та однорідний характер, що, вірогідно, пояснюється використанням її в певний період під оранку. За своїми ознаками, він може бути охарактеризований як культурний шар городища, який утворився до ХVІ ст. тобто до початку розбудови замку на місці старого городища.

Для більш точної культурно-хронологічної інтерпретації визначених стратиграфічних горизонтів необхідно проведення розкопок певної площі, для отримання датуючих матеріалів.

У культурному шарі городища під час підготовки стратиграфічного розрізу виявлено ряд індивідуальних знахідок датованих від доби бронзи до пізнього середньовіччя і новітнього часу. Оскільки матеріали походять переважною більшістю із зачистки схилу південного краю котлована городища вони описуються сумарно.

1. Залізний предмет. Пізніє середньовіччя. Має вигляд витягнутої пластини, один край якої потовщується і має підрикутну в плані форму. Біля початку потовщення зроблений отвір діаметром 4 мм. Довжина 170, ширина 18—20, товщина 3—5, частини, яка потовщується — 6—9 мм.

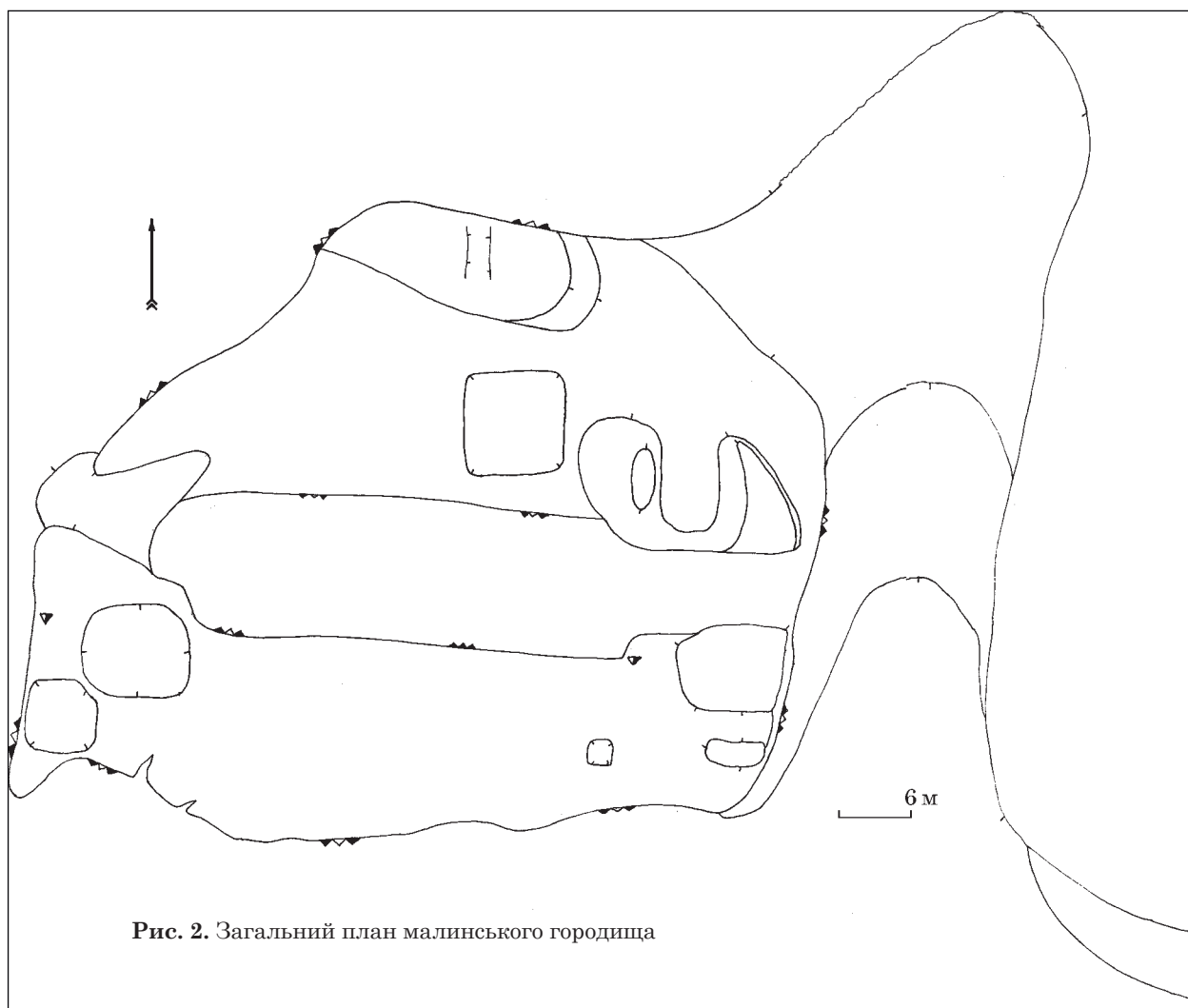

Рис. 2. Загальний план малинського городища

2. *Зуб борони залізний*. Пізніє середньовіччя. Повністю збережений. Черешок довжиною 50 мм, в перетині круглий діаметром 10 мм. Робоча частина в перетині прямокутна 22—5 × 10 мм. Звужується до краю.

3. *Предмет залізний* із сколотими краями. Розміри 60 × 20—35 × 35 мм. Час побутування не визначений.

4—7. *Цяхи залізні*. Пізніє середньовіччя Ковані, плавно звужуються до краю. Шляпка під округла. В перетин під квадратні (максимальна товщина 5 × 5 мм).

8. *Ніж залізний*. Пізніє середньовіччя Майже повністю збережений. Черешок широкий (15—10 мм) має три отвори для заклепок діаметром 2 мм. Звужується ближче до леза. Довжина леза — 95 мм. Товщина черешка та спинки леза становить 3 мм.

9. *Пластина мідна*. Під прямокутної в плані форми із заокругленими краями (80 × 65 мм). Товщина 1 мм. Краї зігнуті, що надає пластині опуклої форми. Предмет деформовано. Поверхня патинувана.

10. *Оселок кам'яний*. Віготовлений із дрібнозернистого пісковика сірого кольору. В перетині під прямокутної форми 20 × 60 мм. Шири-

на 60—50 мм, довжина частини, що збереглась 55 мм.

11. *Оселок кам'яний*. Віготовлений із дрібнозернистого пісковика сірого кольору. В перетині під квадратний 22—18 × 25—12 мм. Довжина 92 мм.

12. *Оселок кам'яний*. Віготовлений із дрібнозернистого пісковика сірого кольору. В перетині під квадратний 20 × 20 мм. Довжина 50 мм. На одній із поверхонь сліди заточки інструменту.

13. *Оселок кам'яний*. Віготовлений із дрібнозернистого пісковика сірого кольору. В перетині під прямокутний 18 × 40 мм. Довжина частини, що збереглась становить 29 мм.

14. *Жорна аргілітового фрагмент*. I тис. — першої третини II тис. н. е. Збереглась бокова, нижня та верхня поверхні. Товщина жорна 48 мм.

15. *Жорна аргілітового фрагмент*. I тис. — першої третини I тис. н. е. Збереглись верхня та нижня поверхні. Товщина 30—40 мм.

16—19. *Жорен пірофілітових фрагменти*. Давньоруського часу, № 16, 18, 19 — сколи. № 17 — збереглась бокова поверхня із слідами підтесування інструментом.

20. *Пряслице глиняне*. Доби бронзи. Близької до напівсферичної форми. Діаметр — 55,

Рис. 3. Розріз південної стінки котловану городища

висота 33, діаметр отвору 10—5—11 мм. У центрі пряслиця звужується.

21. *Пластина ножевидна кам'яна*. Кам'яної доби. Виготовлена із пісковика. Предмет витовлений із пластини з ретушованими краями.

Керамічні знахідки, виявлені в культурному шарі городища представлені декількома культурно-хронологічними групами. Найбільш ранні знахідки доби бронзи представлені фрагментами стінок та вінець ліпних посудин (19 фрагментів). Серед них представлено слабо розвинене вінце, пряме, відігнуте назовні з не розвиненою шийкою та прямим плічком. Ззовні і вінце і стінки прикрашені ялинковим орнаментом. Тісто щільне, записочене. Ще одне вінце розвиненого типу, ледь вигнуте. Відігнуте назоні. Край у нього дещо потовщується і прикрашений пальцевими відбитками.

Окрему групу керамічних знахідок становлять фрагменти (24 фрагмента) ліпних посудин пражсько-корчацької культури. У матеріа-

лах 2016 р. із заповнення оборонного рову на дитинці городища було зафіксовано декілька фрагментів стінок та один крупний фрагмент вінця посудини, яка за особливостями профілювання спеціалістами із дослідження ранньослов'янських старожитностей (О. В. Петраускас, А. П. Томашевський, І. О. Гавригун) була визнана як така, що з певною долею вірогідності може бути віднесена до пражсько-корчацьких старожитностей. Для більш однозначного їх трактування було визнано доцільним продовження розкопок на городищі та збільшення об'єму вибірки. Під час досліджень 2017 р. в культурному шарі дитинця городища було виявлено ряд керамічних знахідок, які мають виразні ознаки профілювання верхнього краю посудини, шийки та особливостей орнаментациї, які притаманні саме пражсько-корчацькому посуду. Вінця вказаної групи посудин прямі або ж ледь вигнуті, розвинених форм, загнуті всередину, вертикальні, чи ледь

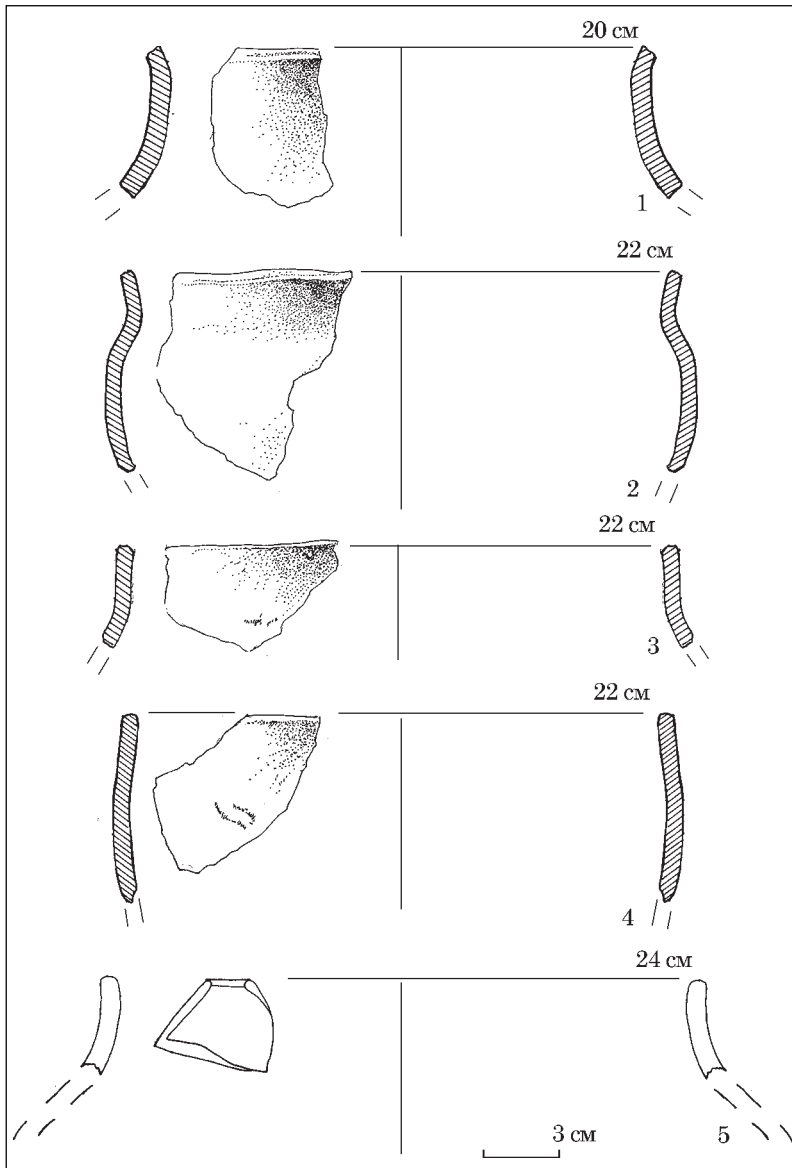

Рис. 4. Фрагменти ліпного посуду VI—VII ст.

відігнуті назовні. Края вінець округлі чи плоско зрізані із заокругленими кряями (рис. 4).

Окремо виділяється ряд фрагментів ліпних та гончарних посудин лука-райковецької культури. Тонкостінні. На поверхні нанесено штампом багаторядну врізну хвилю. Стінки гончарних посудин мають відмулене тісто, легке, із тонкими порами. Без жорстви та піску. Виразно відрізняється від керамічної маси в знахідках X—XIII ст. Вінця ліпних посудин (№ 672) — із пальцевими защипами по краю. У тісті домішки жорстви (№ 675 — в тісті домішки вапняку уламкової форми середніх розмірів) (рис. 5).

Горизонт перед давньоруських знахідок представлено фрагментами стінок товстостінних посудин, які на внутрішній поверхні мають сліди формування руками, на зовнішній — сліди вирівнювання поверхні за допомогою гончарного кола. В тісті присутні домішки жорстви. Частина знахідок без орнамента. Частина стінок

зовні прикрашені врізними широкими прямими горизонтальними лініями (№ 600 додатково оздоблений хвилястою лінією).

Гончарні посудини XII—XIII ст. представлено 428 фрагментами, що за кількістю знахідок перевищує всі разом взяті попередні періоди та співвідноситься за кількістю із знахідками, представленими більш пізніми потужними культурно-хронологічними горизонтами пізньосередньовічного періоду. Стінок посудин 119 фрагментів, частина яких без орнамента, а частина оздоблена прямими і хвилястими врізними лініями, зубчастим штампом. Декілька фрагментів мають поверхню вкриту прозорою жовто-зеленою, чи жовто-коричневою поливою.

Окрім знахідок верхніх частин горщиків знайдено також 3 фрагмента верхньої частини глека давньоруського часу з оздобленою поверхнею. Два фрагменти (№ 468—469) прикрашені горизонтальними хвилястими лініями, один (№ 470) — ззовні оздоблений горизонтальними пластичним валиком.

Вінця представлені 73 фрагментами від горщиків та 1 фрагментом від миски. Деякі вінця додатково орнаментовані прямими та хвилястими лініями.

Керамічні посудини пізнього середньовіччя, які можуть бути широко датовані в межах XVII—XVIII ст. представлені 497 фрагментами стінок вінець та донець

посудин. Стінок без орнамента — 450 фрагментів. Декілька (7) фрагментів стінок мають додатково оздоблену поверхню: 1 фрагмент на внутрішній поверхні оздоблений жовтою поливою; 1 фрагмент вкритий ззовні коричневою, а з середини зеленою поливою; 3 фрагмента прикрашені прямими врізними лініями; 1 фрагмент оздоблено хвилястою пролискованою лінією; 1 фрагмент прикрашено прямою горизонтальною лінією нанесеною червоною фабою. Денець гончарних посудин виявлено 21 фрагмент. Серед них № 446—447 на внутрішній поверхні вкриті поливою зеленого кольору. Вінець горщиків зафіксовано 14 фрагментів. Серед них 2 фрагмента мають внутрішню поверхню вкриту поливою. Також зафіксовано 1 вінець Г-подібної форми від гончарної макітри і 1 фрагмент вінця миски відкритого типу. Також виявлено 3 фрагмента ручок гончарних посудин.

До вказаного періоду, вірогідно, відносяться також знахідки цегли пальчатки червоного кольору,

виготовленої із місцевого суглинка. Ширина цеглин становить 13 см, товщина 5—6 см. На верхній площині чіткі сліди поздовжнього розгладжування пальцями. Не виключено, що вказані знахідки можуть мати і ранішу дату попадання в культурні нашарування малинського городища.

Датування XVII—XVIII ст. мають також і знахідки фрагментів керамічних кахлів. Серед них 2 фрагменти (№ 385—386) білоглиняні із штампованим рослинним орнаментом, вкритим поліхромною поливою білого, жовтого, зеленого та синього кольорів.

Декілька фрагментів (№ 387—395) білоглиняні із штампованим геометричним орнаментом і вкриті світло-зеленою поливою.

Значна частина кахлів (№ 396—408) були біло та жовто глиняні, прикрашені штампованим орнаментом геометричної форми тотожним кахлям, вкритим зеленою поливою та іншими видами рослинного та геометричного орнаменту.

Ряд знахідок, які було знайдено під час розкопок не мають чітких культурно-хронологічних ознак. Серед них обмазка та металургійні шлаки. Обмазки виявлено 60 шматків. Вона може мати досить широкі хронологічні рамки утворення та потрапляння до нашарувань городища — від доби бронзи і до найбільш пізнього періоду, коли на городищі в XIX ст. зводиться «маказин»-склад, який споруджує місцевий поміщик Гижницький. На малюнку В. Б. Антоновича ми можемо бачити дану споруду. Вірогідно, що вона була дерев'яної конструкції із зовнішньою обмазкою (штукатуркою) глиною. Під час знищення та пожежі на початку XX ст. могла утворитися певна частина зафіксованої нами обмазки. Знайдені шматки жовтого та червоного кольорів різних відтінків. Із місцевої глини із домішками піску, іноді помітні сліди половин (?). На внутрішній стороні часто фіксуються від-

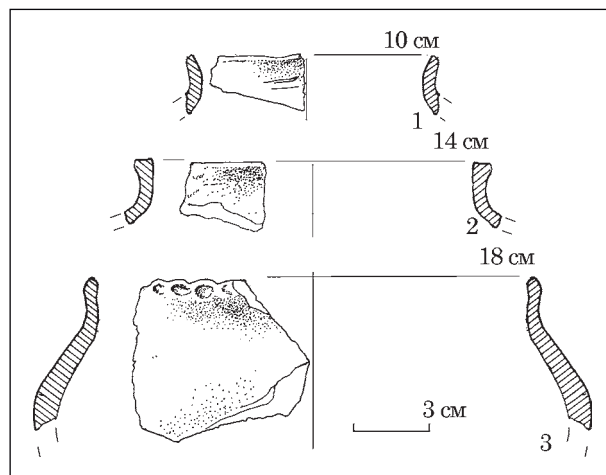

Рис. 5. Фрагменти ліпних посудин VIII—IX ст.

битки дерев'яних конструкцій із колотої деревини. Зовнішня поверхня заглажена. Декілька шматків мають зовні виразні сліди побілки. Товщина плоских шматків обмазки 2—5 см. Вірогідно, вони являють собою шматки глиняної штукатурки дерев'яних стін, які згоріли.

Кісток тварин із не стратифікованого культурного шару знайдено 55 уламків.

Серед перевідкладених культурних нашарувань дитинця городища також знайдено 14 шматків металургійних шлаків (вони утворюють дві групи: масою від 0,5 до 1 кг і до 0,5 кг) та 2 шлаковиливи. Шлаків масою від 0,5 до 1 кг знайдено 9 шматків.

Цілий шлаковий конгломерат розмірами 10 × 15 × 5 см. Деяко витягнутої в плані форми, в перетині лінзоподібний. Маса 1 кг.

Центральна частина шлакового конгломерату лінзоподібної форми. Края обламани. Висота в центрі 5 см. Розміри частини, що збереглась 10 × 10 см. Маса 0,7 кг.

Рис. 6. Робочий момент на розкопі

Половина шлакового конгломерату лінзоподібної в перетині форми діаметром 11 см, висота в центрі 4 см. Маса 0,5 кг.

Половина цілого конгломерату лінзоподібної в перетині форми. Діаметр 10 см, товщина в центрі 3—6 см. Маса 0,6 кг.

Шлаковий конгломерат діаметром 11 см, товщиною в центрі 4 см. Маса 0,8 кг. Лінзоподібної форми в перетині.

Шлак під округлої в плані форми. В перетині лінзоподібної форми. Один край обламаний. Діаметр 11 см, товщина в центрі 4—5 см. Маса 0,9 кг.

Шлак від якого збереглась 1/4 частина: край зовнішній, верхня та нижня поверхні. Діаметр 10 см, товщина в центрі 4 см, вага 0,5 кг

Група шлаків вагою до 0,5 кг представлена 5 шматками.

Цілий конгломерат підокруглої форми діаметром 7 см. В перетині максимальна товщина становить 3 см. Маса 0,2 кг.

Конгломерат під округлої в плані форми. В перетині лінзоподібний. Збереглись верхня, нижня та бокова поверхні. Діаметр близько 15 см, товщина максимальна 1,5 см. Маса 0,1 кг.

Цілий шлаковий конгломерат лінзоподібний в перетині. В плані неправильної форми 6x8 см. Маса 0,1 кг. Візуально відповідає цілим крупних розмірів металургійним шлакам, які збираються в нижній частині металургійного горна.

Неповний шматок — 1/8 частина шлакового конгломерату. В плані під округлої форми. Діаметр 14 см. В перетині лінзоподібної форми. Максимальна товщина 3 см. Маса 0,1 кг.

Шлаковий конгломерат із втраченою 1/4. В перетині лінзоподібної форми. В плані під ромбовидної форми — 6,5 × 6 см, товщина 2 см. Маса 0,1 кг.

Виливи із горна представлені 2 знахідками. Цілий вилив, який в плані має розміри 4 × 5 см. В перетині лінзоподібний. Максимальна товщина 0,6—1 см. Маса 0,05 кг.

Вилив підовальної в плані форми — 5—6 см, в перетині лінзоподібний 0,5—2 см. Маса 0,05 кг.

Під час проведення археологічних досліджень на дитинці городища в 2017 р. простежено східну частину оборонного рову на дитинці городища, дві стовпові ями, на місці розташування оборонного валу та три археологічні об'єкти.

Оборонний рів, зафіксований в процесі робіт 2016 р. — було продовжено вивчення його східного краю. В результаті зачистки східного краю рову встановлено, що максимальна ширина оборонної споруди становить 8 м, при глибині 3,4 м. Знахідки в нашаруваннях, які пов'язані із засипкою споруди не виявлено.

Під час зачистки розрізу на схід від рову, на місці, де мав розташовуватись оборонний вал, на відстані 2,6 та 3,8 м від східного краю рову зафіксовано **дві стовпові ями** діаметром 0,5 та 0,3 м, глибиною 0,2 та 0,25 м від рівня поверхні материка. Заповнення — сирій супісок. Знахідки в заповненні не зафіксовані. Враховуючи

приблизну відповідність ширини основи валу верхньому показнику ширини рову, зафіксовані стовпові ями знаходяться саме в центрі перетину потенційного оборонного рову. Не виключено, що вони можуть бути пов'язані із дерев'яними конструкціями оборонної споруди.

Об'єкт 1 зафіксовано під час проведення зачистки південного схилу котловану у вигляді темної плями. Після вибирання північної частини заповнення об'єкта зафіксовано дві прямі стінки та кут споруди спрямований на північ. Глибина споруди 1 м від рівня поверхні материка. Довжина зафіксованих стін становить 0,9 та 1,2 м. Дно рівне, стінки похилі. В перетині об'єкту по лінії схід-захід зафіксовано наступні нашарування. Заповнення об'єкту представлено темно-сірим супіском із плямами жовтого та коричневого кольору. Нижня частина споруди зайнята вуглистим шаром чорної супісі.

Під час дослідження заповнення об'єкту виявлено фрагменти кахлів та гончарних посудин XVI—XVIII ст. та знахідки ранішого часу.

Стінок гончарних посудин давньоруського часу без орнаменту зафіксовано 77 фрагментів без орнаменту. Прикрашених прямими горизонтальними врізними лініями — 30 фрагментів. Прикрашених хвилястими врізними горизонтальними лініями — 12 фрагментів. Прикрашених поєднанням врізних прямих та хвилястих ліній — 4 фрагменти. Орнаментованих поєднанням врізної прямої горизонтальної лінії та горизонтальним рядом відбитків нігтів 1 фрагмент. Прикрашений поєднанням прямої горизонтальної врізної лінії та горизонтального ряду точкових відбитків 1 фрагмент. Один фрагмент стінки посудини X ст. орнаментованій прямими широкими врізними горизонтальними лініями.

Денець гончарних посудин давньоруського часу виявлено 14 фрагментів. Пласкі із закраїнами біля краю денця та слідами підсипки.

Вінець гончарних посудин XII—XIII ст. знайдено 16 фрагментів. Серед них 5 фрагментів (№ 731—735) прикрашені по плічку прямими горизонтальними врізними лініями; 2 фрагменти (№ 736—737) — оздоблені поєднанням врізних прямих і хвилястих горизонтальних ліній; 1 фрагмент (№ 738) — із краплинами жовтої поливи на зовнішній поверхні. Один фрагмент (№ 739) — із підовальною в перетині ручкою.

Стінок ліпних посудин I тис. н. е. із домішками жорстви в тісті 21 фрагмент.

Вінець ліпних посудин VIII-IX ст. із домішками жорстви в тісті — 2 фрагменти. Вінця розвинені, вигнуті, плавно відігнуті назовні. До краю потовщуються.

Також в заповненні об'єкта 1 виявлено 1 фрагмент денця ліпної посудини I тис. н. е.

Об'єкт 2 зафіксовано в процесі зачистки темної плями на тлі світлого материка. Після вибирання заповнення заглибленої в материк частини об'єкта, яка виходить за межі розрізу

стілки котлована на північ було встановлено, що вона має під округлу форму із радіусом 0,5 м, похилі стінки та пласке дно на глибині 0,2 м від рівня поверхні материка. Заповнення представлено світло-сірим супіском, в якому було виявлено наступні знахідки.

Ручка накривки гончарної XII—XIII ст. із заглибленням зверху.

Вінець гончарних XII—XIII ст. 4 фрагменти (№ 765 — прикрашений врізною прямою горизонтальною лінією).

Денець гончарних посудин давньоруського часу 2 фрагменти.

Стінок гончарних посудин давньоруського часу 9 фрагментів. Один фрагмент прикрашений хвилястими відбитками штампу.

Стінки ліпної посудини I тис. н. е. — 1 фрагмент.

Кістки тварин представлено 2 уламками. Також знайдено 1 відщеп кремня.

Об'єкт 3 зафіксовано в процесі зачистки південної стінки котловану дитинця городища у вигляді темної пліми на тлі світлого материка. Після вибирання заповнення, яке представлено світло-сірим супіском встановлено що в плані досліджена частина об'єкта має видовжену форму із прямими стінками орієнтованими по лінії південний захід — північний схід. Глибина нижче рівня поверхні материка становить 0,2 м, ширина об'єкта 0,6 м.

В процесі дослідження заповнення об'єкту виявлено наступні знахідки.

Жорна давньоруського часу із пірофілітового сланцю 1 фрагмент. Збереглась частина бокової поверхні.

Ніж залізний давньоруського часу. Довжина леза — 65 мм, ширина максимальна 10 мм, товщина спинки 5 мм. Черешок обламаний. Поверхня кородована.

Гончарний посуд представлено знахідками стінок, денець та вінець. Вінець гончарних посудин XII—XIII ст. — 4 фрагменти. Денець гончарної посудини давньоруського часу 1 фрагмент. Стінок гончарних посудин давньоруського часу без орнаменту — 15 фрагментів. Стінок гончарних посудин давньоруського часу оздоблених хвилястими врізними лініями — 3 фрагменти. Більш ранні знахідки представлено 1 фрагментом стінки ліпної посудини I тис. н. е. Кістки тварин — 5 уламків.

Таким чином, в результаті проведених робіт 2017 р. в м. Малині було зафіксовано нову ділянку посаду, яка розташована біля підніжжя лівого корінного берега р. Ірша, на якому розташовані городище та його основна частина посаду і могильник. Нова ділянка посаду (подол) за своїми культурно-хронологічними характеристиками співпадає із характеристиками городища та основної частини посаду — VIII—XVIII ст.

На дитинці городища в результаті проведених робіт виділено основні стратиграфічні горизонти, які відображають різні періоди

розвитку городища та декілька археологічних об'єктів. Серед них особливої уваги заслуговують дві стовпові ями, які, вірогідно, пов'язані із залишками дерев'яних конструкцій оборонного валу на дитинці городища.

Серед знахідок, виявлених на городищі слід відзначити серію фрагментів ліпних посудин, які за показниками профілювання, обробки поверхні, складу гончарної маси та профілювання верхнього краю можуть бути співвіднесені із старожитностями праязько-корчацької культури.

*М. М. Ієвлев, А. В. Петраускас,
В. І. Тимошенко*

ARCHAEOLOGICAL RESEARCH IN THE TOWN OF MALYN, ZHYTOMYR REGION, IN 2017

The first archaeological excavations at the Malyn ancient settlement had been initiated in 1878 by V. B. Antonovych. In the 20th century, the site has been explored by such outstanding scientists as P. M. Tretiakov, M. P. Kuchera, B. A. Zvizdetskyi. On the basis of the found artifacts, the site has been attributed as one of the earliest town settlements of the Eastern Slavs, and the discovered materials have been used to generate the concept of the early development of the towns in the East Slavonic area. Starting from 2016, the expedition of the Institute of Archaeology of the National Academy of Science of Ukraine regularly explores the site to investigate the fundamental issues of the early Slavonic towns in Eastern Europe genesis. During the field season of 2017, scientists discovered the remains of the defense constructions dating back to the earliest period of the site formation. The new data which enable to characterize the settlement surroundings has become an important result of the research in 2017. The artifacts discovered at the surrounding areas of the site indicate that culture layers of all the neighboring grounds available for settling (except for the flood lands of the Irsha river) are synchronous to those found at the settlement.

Keywords: ancient settlement, town, excavations, genesis, Eastern Europe.

Одержано 1.09.2018

ІЄВЛЕВ Михайло Михайлович, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник, ІА НАНУ, вул. Володимирська 3, Київ, 01001, Україна, *polkom@i.ua*.

ПЕВЛІЄВ Mykhailo, PhD in History, senior research scientist, Institute of Archaeology of the National Academy of Science of Ukraine, Volodymyrska str. 3, Kyiv, 01001, Ukraine, *polkom@i.ua*.

ПЕТРАУСКАС Андрій Вальдасович, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник, ІА НАНУ, вул. Володимирська 3, Київ, 01001, Україна, *petrauskas@i.ua*.

PETRAUSKAS Andrii, PhD in History, senior research scientist at the Institute of Archaeology of the National Academy of Science of Ukraine, Volodymyrska str. 3, Kyiv, 01001, Ukraine, *petrauskas@i.ua*.

ТИМОШЕНКО Василь Іванович, кандидат історичних наук, почесний член спілки краєзнавців України, *timoshenko_malyn@ukr.net*.

TYMOSHENKO Vasil', PhD in History, Honorary Member of the Local History Expert Union of Ukraine, *timoshenko_malyn@ukr.net*.